

Universitatea Babeș–Bolyai, Cluj–Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Anul universitar 2008-2009
Semestrul I

I. Informații generale despre curs, seminar, lucrare practică sau laborator

Titlul disciplinei: Istoria istoriografiei universale
Codul: HIR1105
Numărul de credite: 6
Locul de desfășurare: sala Brătianu (clădirea Echinox)
Programarea în orar a activităților: marți, 12-14

II. Informații despre titularul de curs, seminar, lucrare practică sau laborator

Nume, titlul științific: Miron Greta-Monica
Informații de contact (adresă e-mail, eventual nr. de telefon):
gretamiron2003@yahoo.com
Ore de audiență: luni 13-14 ; marți 14-15 (birou, str. Napoca nr. 11)

III. Descrierea disciplinei:

Cursul își propune să prezinte curente și tendințele istoriografice de la începuturile scrisului istoric până în contemporaneitate, caracteristicile scriiturii determinate de genurile cultivate, concepția despre timp, definirea termenului istorie, categoriile de surse utilizate, metodele de informare și modalitățile de construcție a operelor. În esență, ne interesează să surprindem evoluția scrisului istoric, instituționalizarea cercetării istorice, pentru a explica de unde vin schimbările, inovațiile în „meseria” de istoric și implicit în alcătuirea discursului istoric.

Scopul este să-i îndrume pe studenți în analiza discursului istoric pornind de la creatorii lui, de la biografia lor intelectuală, continuând cu circumstanțele în care a fost scris, scopurile pe care istoricii le-au urmărit, ce imagine asupra trecutului au oferit contemporanilor, destinatarii pe care i-au avut în vedere, publicul-țintă și, în relație cu acesta, receptarea operelor în epocă și după aceea.

Prelegerile vor fi structurate pornind de la un text reprezentativ pentru o epocă istoriografică, de la definirea unor termeni-cheie pentru a explica specificul gândirii și practicii istoriografice.

IV. Bibliografia obligatorie:

Barnes, H. E., *A History of Historical Writing*, New York, 1963.
Bourdé, Guy, Martin, Hervé, *Les écoles historiques*, Paris, 1983.
Carbonell, Charles Olivier, *L' historiographie*, Paris, 1981.
Cizek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, vol. I-II, București, 1994.

Ibidem, *Istoria în Roma antică*, București, 1998.

Flacelière, Robert, *Istoria literară a Greciei antice*, București, 1970.

Febvre, Lucien, *La naissance de l'historiographie moderne*, Paris, 1971.

Simon, Christian, *Historiographie. Eine Einführung*, Verlag Eugen Ulmer, 1996.

Teodor, Pompiliu, *Introducere în istoria istoriografiei universale*, Cluj, 2000.

Lucrările în limbi străine se găsesc la Biblioteca Facultății de istorie, str. Napoca nr. 11 și cele traduse la Biblioteca de Studii clasice, str. C. Daicoviciu

V. Planificarea /Calendarul întâlnirilor și a verificărilor/examinărilor intermediare:

1. *De la memorie la scris. Moștenirea logografilor- de la poezia la proza istorică. Începuturile scrisului istoric- Herodot „părintele” istoriei, „omul memorie”*

Cuvinte cheie- istoria anchetă, autopsia, istoria ca discurs identitar: noi grecii- ei barbarii, relația dintre istorie-geografie-etnografie

Cursul își propune să surprindă trecerea de la oralitate la scris, de la memoria mitică fragilă, confuză, vehicol a ceea ce este în afara istoriei, la memoria politică, să explice contextul în care s-a născut scrisul istoric, de ce se consideră, în general, că popoarele Orientului antic au fost creatoare de documente, de arhive dar nu de scris istoric. Se urmărește rolul logografilor în trecerea de la poezia la proza istorică, în fixarea unor repere cronologice (teoria generațiilor), rolul acestor oameni ai mării în lărgirea interesului cercetării, investigării altor spații.

Bibliografie: Dionisie Pippidi, *Proza istorică greacă*, București, 1970, p. 6-10.

André Bonard, *Civilizația greacă*, București, 1967- 1969, vol. II, p. 136-161, vol. III, p. 48-61.

2. *Istoriografia greacă în epoca clasică și elenistică (Herodot, Thucydides, Polybios)*

Cuvinte-cheie: tema războiului, cauzalitate istorică- zei, oameni și soartă, nașterea „istoriei culturale”, istorie universală, istorie imediată, istorie și oratorie- teoria discursului

Cursul își propune o analiză comparativă asupra modului în care este tratată tema războiului de către Herodot, istoricul perioadei de glorie a grecilor care prezintă războiul ca un conflict între Orient și Occident și Thucydides, istoricul perioadei de autodistrugere a grecilor, pentru care războiul reflectă structura vieții umane, este rezultatul unor pasiuni, greșeli și ambiții; ne interesează cauzele războaielor, forțele participante, modalitatea de informare (istoricul participant sau istoricul imediatist-Tucydides), construcția discursului istoric. Se urmărește apoi ce înseamnă elenismul în plan istoriografic, relația dintre elenism și istoria universală, de ce și cum scrie un grec istorie romană, teoretizarea scrisului istoric- istoria- explicație dar și delectare,

desfătare, istoria ca discurs peren prin căutarea adevărului, istoria ca ghid pentru omul politic .

Bibliografie

- N.I. Barbu, „Studiu introductiv” la Thucydides, *Războiul peloponesiac*, București, 1966.
Maria Crăciun, Greta Miron, *Caiet de istoriografie universală*, Cluj-Napoca, 1995, p. 25-66.
Adelina Piatkowski, „Studiu introductiv” la Herodot, *Istoriei*, vol. I, București, 1961.
Virgil Popescu, „Studiu introductiv” la Polybios, *Istoriei*, București, 1966.

3. *Istoriografia în Roma antică*. Începuturi- de la poem, legende la proză, de la imitația modelului grec la originalitate, (Naevius, Ennius, Fabius Pictor și Cato Maior). Mentalități și istorie la Roma. Genuri istorice cultivate. Istoria ca discurs justificator- Caesar. Istoria moralizatoare- Sallustius. Istoria „națională”- Titus Livius, istoricul de cabinet. Istoria romană la apogeu, istoria ca analiză a vieții politice- Tacitus. Amurgul Imperiului- „istoricul singuratic”- Ammianus Marcellinus.

Cuvinte cheie: istoria „magistra vitae”, verosimilitate și veridicitate istorică, „fides historica” și patriotism istoriografic, istoria moralizatoare, arta deformării istorice

Cursul urmărește să explice de ce istoriografia romană s-a născut relativ târziu prin comparație cu cea greacă, de ce s-au imitat la început modelele grecești, cum s-a ajuns la individualizarea istoriografiei romane; se expun caracteristicile și scopurile acestei istoriografii (surse- de la legendele întemeierii, fasti consulares, la jurnale de război și actele senatului-, genuri istorice, timpul și spațiul în explicația istorică), impactul politicului asupra scrisului istoric.

Bibliografie

- Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, București, 1994, vol. I, p. 116-130, 169-171, 198-200, 210-246, 359-380, vol. II, p. 435-445, 553-598, 741-784.
Idem, *Istoria în Roma antică*, București, 1998.
Pierre Grimal, *Tacit*, București, 2000, p. 230-278.
Maria Crăciun, Greta Miron, *Caiet de istoriografie universală*, Cluj-Napoca, 1995, p. 79-115.

4. *Istoriografia creștină*. Trecerea de la timpul ciclic la timpul linear. Delimitarea timpului istoric. Profilul intelectualului creștin- educația „păgână”. Genuri istorice- cronologie comparată (Sextus Iulius Africanus), istorie ecleziastică (Eusebiu din Cesareea), filosofia istoriei (Sfântul Augustin)

Cuvinte cheie: alegoria, simbolismul, istorie păgână-istorie creștină, fapte miraculoase-fapte istorice, timp linear

Cursul își propune să sublinieze schimbările majore care s-au produs în scrisul istoric în această etapă în care interesul pentru explicația istorică, pentru cauzalitate a fost

estompat de credința în Dumnezeu iar istoria devine o anexă a teologiei, un amestec de miracole și evenimente reale; se explică cum noua concepție despre timp a influențat scrisul istoric, diferitele periodizări ale istoriei în scopul de a sincroniza evenimentele istoriei creștine cu ale celei păgâne.

Bibliografie: Henri Irenée Marrou, *Augustin și sfârșitul culturii antice*, București, 1997, p. 273-317, 405-431.

Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, București, 1994, vol. II, p. 784-817.

Maria Crăciun, Greta Miron, *Caiet de istoriografie universală*, Cluj-Napoca, 1995, p. 116-182.

5. *Istoriografia medievală.*

Cine și unde scrie istorie în Evul Mediu- călugări (interesul pentru istorie al diferitelor ordine călugărești), profesori, nobili, funcționari orășenești sau istoria în mănăstiri, la curțile nobiliare și în orașe. Genurile istoriei medievale (anale, cronici, istorii). Renașterea carolingiană și scrierea istoriei (Eginhard). De la analele regale la istoria dinastică (istoriografia engleză medievală- Geoffroy of Monmouth, Robert de Gloucester, *Marile Cronici ale Franței*). Metoda istorică- de la a copia la a compila, influența dreptului asupra perfectării metodei istorice.

Cuvinte cheie: compilator, „cronographus”, „historiographus”, „flores historiarum”, „flores chronicorum”, autoritate- autentic-apocrif

Cursul expune caracteristicile istoriografiei medievale prin autorii discursului, subiectele abordate (istorii ale mănăstirilor, istorii universale, istoria dinastică), metoda de lucru, surprinde statutul istoriei în Evul Mediu, o anexă a teologiei, moralei și dreptului care își dobândește autonomia și capătă accente laice pe măsură ce se dezvoltă viața orășenească.

Bibliografie: Pierre Riché, *Educație și cultură în Occidentul barbar. Secolele VI-VIII*, București, 2001, p. 220-266.

Philippe Ariès, *Timpul istoriei*, București, 1997, p. 92-140.

6. *Istoriografia umanistă italiană.* Primul om modern- Petrarca. Perioada anticarilor și literaților (primul umanism italian). Al doilea umanism italian (ruinele romane –subiect istoric- Flavio Biondo, descrierile istorico-geografico-etnografice- Piccolomini, critica filologică și acuratețea istorică- Lorenzo Valla). Când istoria devine politică- al treilea umanism italian (Niccolo Machiavelli și Francesco Guicciardini).

Cuvinte-cheie: „vera historia”, „aetas antiqua”, „aetas nova”, critică istorică, istorie pragmatică, „fortuna”, „virtú”, „necessita”

Cursul începe cu o analiză comparativă a sensului istoriei în Evul Mediu și Renaștere pe baza a două componente- sensul anacronismului și atitudinea față de evidențe, continuă cu caracterizarea mișcării anticarilor, colecționari, literați autori de biografii, pentru care

istoria este o magazie de accesorii, surprinde apoi manifestarea sensului istoriei în al doilea umanism italian când s-a înstăpânit convingerea potrivit căreia totul are o istorie- de la ruinele romane la limbaj, definește conceptul de „vera historia”, ce înseamnă imitarea modelului antic și în ce scop se apropie Machiavelli de trecutul roman, care este rostul istoriilor orașelor-state, unul din subiectele cele mai cultivate în umanismul italian, sensul conceptelor „virtute”, „necesitate” și „noroc” pe parcursul celor trei etape ale umanismului, sursele folosite- importanța memoriilor „ricordi”, a jurnalelor de familie.

Bibliografie: Nina Façon, „Studiu introductiv” la Machiavelli, *Istoriile florentine*, București, 1968.

Georges Lefebvre, *La naissance de l'historiographie moderne*, Paris, 1971, cap. III- De la Renaștere la secolul al XVIII-lea.

Andrei Oțetea, „Un exponent al Renașterii italiene: Francesco Guicciardini”, în *Scieri istorice alese*, Cluj-Napoca, 1980, p. 23-35.

7. Umanismul în Germania, Franța și Anglia.

Cuvinte cheie: „buna literatură”, istorie instituțională

Cursul urmărește să explice căile de pătrundere a umanismului, apartenența socială a umaniștilor, etapele și caracteristicile umanismului în fiecare din aceste spații, dincolo de imitarea modelului italian. În Franța surprinde relația dintre monarhie și umanism, dintre tradiția italiană a „literelor frumoase” și tradiția juridică franceză prin Guillaume Budé și dorința de a forma o identitate franceză cu ajutorul istoriei, prin studiul instituțiilor, ilustrată de Estienne Pasquier. În spațiul german se urmărește cum s-au pliat modelele italiene pe moștenirea medievală locală, relația dintre principii locale și umanismul istoriografic. În spațiul englez se evidențiază continuarea tradiției cronicărești medievale în paralel cu traducerea autorilor antici, cu istoriile anticarilor după model italian.

Bibliografie: Roy Porter, Mikuláš Teich, *The Renaissance in National Context*, Cambridge, 1992, p. 92-163.

8. Erudiția colectivă a secolului al XVII-lea

Cuvinte cheie: izvor istoric, științe auxiliare, polemică istoriografică, erudiție

Cursul surprinde impactul controversei ecleziastice dintre catolici și reformați în istoriografie, modul în care polemica confesională a dus la interesul pentru izvorul istoric și astfel la nașterea diplomaticii, a paleografiei, și a determinat punerea în discuție a relației dintre pietate, credință și adevăr istoric.

Bibliografie: Philippe Ariès, *Timpul istoriei*, București, 1997, p. 141-221.

Guy Bourdè, Hervé Martin, *Les écoles historiques*, Paris, 1977, p. 86-96.

9. Istoriografia iluministă europeană (Franța, Anglia, Germania).

Cuvinte cheie: rațiune, lumini, deisme, istorie cosmopolită, istorie filosofică, universalism versus europocentrism

După prezentarea cadrului politic ce a facilitat trecerea de la stabilitate la mișcare, a filosofiei raționaliste care a influențat gândirea epocii, cursul își propune să particularizeze evoluțiile din spațiile enunțate în titlu pornind de la sensurile care s-au dat termenului istorie și de la eforturile de instituționalizare a cercetării istorice. Pentru spațiul istoriografic francez cursul își propune să definească istoria cosmopolită a lui Voltaire și să compare concepția istorică voltairiană cu cea a lui Montesquieu, monarhia văzută ca un construct cultural- versus „sociologia abstractă a legilor” a lui Montesquieu. Pentru spațiul german se definește școala de la Göttingen pentru a se evidenția progresele cercetării istorice, iar pentru cel englez, istoria ca imitație prin Voltaire al englezilor-David Hume.

Bibliografie: Paul Hazard, *Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea*, București, 1981, p. 32-56, 49-61, 63-74, 142-152, 194-207, 312-320, 360-442.
Guy Bourdè, Hervé Martin, *Les écoles historiques*, Paris, 1977, p. 96-103.

10. *Istoriografia romantică în Franța, Anglia, Germania*

Cuvinte cheie: națiune, libertate, revoluție, progres, sentiment, medieval, reînvierea trecutului, providență

După prezentarea contextului politic și caracterizarea generală a curentului prin intermediul principalilor teoreticieni ai lui, cursul continuă cu particularizarea scrisului istoriografic în cele trei spații enunțate. În Franța- interesul pentru sintezele de istorie națională dar mai ales pentru revoluția franceză manifestat la început în paralel cu scrierile avocaților tradiției și continuității, catolici, conservatori ce descriu istoria în tablouri dramatice, în Germania – preocuparea istoricilor liberali pentru istoria națională și pentru guvernarea constituțională, al așa-numitei „școli prusace” pentru unitatea germană și interesul pentru metodologia istoriei, în Anglia- imitarea modelelor germane, o istorie care să educe și să delecteze, accesibilă tinerelor doamne (Thomas Macaulay).

Bibliografie: Guy Bourdè, Hervé Martin, *Les écoles historiques*, Paris, 1977, p. 115-131.
Jacques Le Goff, „Evul Mediu în viziunea lui Michelet”, în *Pentru un alt Ev mediu*, vol. I, București, 1986, p. 52-90.

11. *O mutație ideologică- H. Taine și naturalismul istoriografic* sau ambiția istoricilor de a se plasa între oamenii de știință, Ernst Renan, Fustel de Coulanges.

Cuvinte cheie: explicație rațională, scientism, civilizație, literatură

Cursul urmărește raportul stabilit de Taine între istorie și științele naturii prin limbajul folosit, prin figuri de stil și metafore preluate din chimie, fizică, mecanică, prin periodizarea istoriei și prin explicația istorică pe care o dă. În esență se explică în ce măsură cei trei pot fi considerați șefi de școală prin subiectele propuse, metodele avansate și succesul la public pe care l-au avut.

12. *Istorismul istoriografic- paradigma germană*

Cuvinte-cheie: profesionalizare, specializare, critică istorică și adevăr istoric

Cursul își propune să evidențieze cum s-a constituit în secolul al XIX-lea paradigma germană, cum s-a cultivat în mediul universitar metoda istorică, nașterea medievalității prin exersarea metodei istorice critice pe cronicile și izvoarele medievale, caracteristicile istoriei cultivate în afara universităților, în mediile arhivistice, de exemplu.

13. *Școala metodică franceză sau iluziile istoriografiei critice. Istoriografia pozitivistă franceză- o doctrină fără practicieni*

Cuvinte cheie: obiectivitate, erudiție, moderație, reconciliere, istoria ca „știință pozitivă”, legitate istorică

Cursul urmărește evoluția istoriografiei franceze în ultima treime a secolului al XIX-lea pornind de la analiza a două programe istoriografice- cel al lui Gabriel Monod și Gustave Fagniez – „Progresul studiilor istorice în Franța din secolul al XVI-lea” și al lui Louis Bourdeau- „Istoria și istoricii. Eseu critic asupra istoriei considerată ca știință pozitivă” pentru a surprinde natura eforturilor de înnoire a istoriei, de perfectare a metodei istorice astfel încât istoria să se apropie cât mai mult de știință. Cursul va pune în discuție termenii obiectivitate- subiectivitate- imparțialitate, adevăr istoric.

Bibliografie: Guy Bourdè, Hervé Martin, *Les écoles historiques*, Paris, 1977, p. 137-143.

14. *Curențe și tendințe în istoriografia europeană a secolului XX*

Cuvinte cheie: istorie istorizantă, anacronism, istorie totală, durata lungă, conjunctura, timpul scurt

Cursul își propune o trecere în revistă a evoluției istoriografiei franceze începând cu școala care s-a creat în jurul revistei „Annales”, a principalelor etape parcurse de această școală, noile tipuri de surse pe care le propune istoricului și, în relație cu acestea, noile domenii deschise cercetării, concepția despre timp- durata lungă. Pentru spațiul englez am urmărit evoluția revistei „Past and Present”.

Bibliografie: Lucien Febvre, *Combats pour l'histoire*, p. 34-44, 114-119, 419-439.

VI. Modul de evaluare:

Examen scris în care o pondere de 25% o reprezintă contribuția personală, analiza lecturilor indicate la bibliografia obligatorie sau specială.

Pentru studenții din anul al III-lea care încă mai frecventează seminarii, nota obținută la seminar (alcătuită din nota pe activitatea generală în cadrul seminarului și nota la testul final) reprezintă 50% din nota finală.

VII. Detalii organizatorice, gestionarea situațiilor excepționale:

Durata examenului scris este de două ore. Frauda la examen se pedepsește cu nota 1.

Contestațiile se rezolvă în termen de două zile de la afișarea rezultatelor, prin discutarea lucrării împreună cu studentul.

VIII. Bibliografia opțională:

Garin, Eugenio, *Umanismul italian*, București, 1982.

Grimal, Pierre, *Literatura latină*, București, 1997.

Breisach, Ernst, *Historiography. Ancient, Medieval and Modern*, Chicago, 1994.

L'histoire et ses methodes, ed. par Charles Samaran, Paris, 1961.